

Aline Sax

Voor Vlaanderen, volk en Führer

**De motivatie en het wereldbeeld
van Vlaamse collaborateurs
tijdens de Tweede Wereldoorlog**

ALINE SAX VOOR VLAANDEREN VOLK EN FÜHRER

De motivatie
en het wereldbeeld
van Vlaamse
collaborateurs
tijdens de
Tweede Wereldoorlog
1940-1945

Manteau

© 2023 Uitgeverij Manteau / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, B-2060 Antwerpen en Aline Sax

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland
New Book Collective, Utrecht
www.newbookcollective.com

www.alinesax.be

Omslagontwerp: Dominic Van Heupen
Foto omslag: Optocht van de Vlaamse Wacht te Antwerpen, 1940-1945
Collectie CegeSoma – Rijksarchief (OD4), Beeld nr. 20929
Vormgeving binnenwerk: Aldus
Auteursfoto achterplat: Koen Broos

Eerste druk: september 2012
Vijfde druk (met gewijzigde cover): januari 2023

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ondanks alle zorg die aan de samenstelling van de uitgave werd besteed, kan de redactie of de auteur noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze publicatie zou kunnen voorkomen.

ISBN 978 90 223 3986 2
D/2023/0034/197
NUR 686

Inhoudstafel

DEEL I: INLEIDING 11

1 INLEIDING 13

2 DE BRONNEN 25

- I. De gewone collaborateur? 25
- II. Keuze van de bronnen: de repressiedossiers 28
- III. Context van de bronnen: de repressie 29
- IV. Ontstaan van de bronnen: de gerechtelijke procedure 33
- V. Samenstelling van het bronnencorpus 34
- VI. Inhoud van de bronnen 37
  - 1. Verklaringen van de verdachte 38
    - a. Het proces-verbaal als bron 38
    - b. Meerstemmigheid: 'reading the gap' 39
    - c. De ondergeschikte positie van de ondervraagde 42
  - 2. Getuigenverklaringen 43
  - 3. Brieven van de advocaat en verslagen van experts 45
  - 4. Overtuigingsstukken 46
  - 5. Bewijsvoering krijgsauditeur 47
  - 6. Inlichtingenblad 47
- VII. Het prisma van de dossiers 48

3 ALGEMEEN KADER 51

- I. Inleiding 51
- II. Ideologisch kader 52
  - 1. Traditionalistisch denken 52
  - 2. Crisis van de parlementaire democratie 56
  - 3. Discours en vormtaal 60
- III. Context van de oorlogssituatie 69
  - 1. De nasleep van mei 1940 70
  - 2. De bezetter installeert zich 71
  - 3. Politiek van het minste kwaad 73

4.	Kruistocht tegen het bolsjewisme	75
5.	Verplichte tewerkstelling	76
6.	De Jodenvervolging in België	77
7.	Het hoogtepunt van de collaboratie?	79
8.	Begin van het einde	79
9.	Tot het bittere einde	80
IV.	Collaborerende verenigingen	81
1.	Vlaams Nationaal Verbond	81
2.	Verbond der Dietsche Nationaal Solidaristen	82
3.	Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap	83
4.	Nationaalsocialistische Jeugd Vlaanderen/Hitlerjeugd Vlaanderen	85
5.	Dietse Militie/Zwarte Brigade	86
6.	Vlaamse Wacht	86
7.	Fabriekswacht	87
8.	Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps	88
9.	Zivildienst	88
10.	Algemene ss Vlaanderen	89
11.	Vlaanderen Legioen	90

DEEL II: MOTIVATIE VAN COLLABORATEURS 91

4	NAAR EEN NIEUWE INDELING	93
5	EEN PROSOPOGRAFISCHE SCHETS	101
I.	Mannen en jongeren eerst	101
II.	Sociaal profiel	104
6	MOTIEVEN DIE TOT COLLABORATIE LEIDEN	117
I.	Nieuwe Orde-gezindheid	118
II.	Geopolitieke motieven	121
III.	De strijd tegen het bolsjewisme	124
IV.	Ontsnapping uit een besloten wereld	126
V.	Economische noodzaak en financieel gewin	127
1.	Uitweg uit de werkloosheid	127
2.	Collaboratie verdiende beter	129
VI.	Materiële voordelen	132
VII.	Ontsnappen aan tewerkstelling in Duitsland	135

VIII.	Collaboratie als ruilmiddel	141
IX.	Wraakgevoelens en ruziestokers	142
X.	Familiale verplichting en rebellie	145
XI.	Ontsnapt aan de galg	146
XII.	'Later wil ik rijkswachter worden'	147
XIII.	Macht en machtsmisbruik	149
XIV.	Esthetische aspecten	151
XV.	Antisemitisme: een opvallende afwezige?	152
7	MOTIEVEN GECONTEXTUALISEERD	155
I.	Drie soorten motieven in samenspel	155
	1. Ideologische beïnvloeding/overtuiging	155
	2. Economische motieven	160
	3. Andere motieven	162
	4. Samenspel	162
	5. Besluit	165
II.	Ideologische overtuiging en sociaal profiel	165
	1. Leeftijd	165
	2. Sociale klasse	166
III.	Het belang van sociale netwerken	167
	1. 'Push' en 'pull'	167
	2. Invloed van familie	171
	3. Vrienden en gezagsfiguren	174
IV.	De collaboratie gesitueerd in de ruimte	175
V.	De collaboratie gesitueerd in de tijd	178
	1. Vooroorlogs lidmaatschap	178
	2. Aantal lidmaatschappen	181
	3. Duur van de collaboratie	183
8	FOCUS OP DE VROUW	189
I.	Sociaal profiel	190
II.	Familiale collaboratie	191
III.	'Meehelpen aan de nieuwe orde'	193
IV.	Huisvrouwen en verklikking	194
9	EEN NIEUWE TYPOLOGIE	199
I.	Een uitgebreid kleurenpalet	199
II.	Ideologische motieven	202

- 1. Sociaal profiel 204
- 2. Mate van Nieuwe Orde-gezindheid 207
- 3. Familiale beïnvloeding 212
- 4. Houding tegenover de bevolking 212
- III. Ideologische en persoonlijke motieven 215
  - 1. Sociaal profiel 215
  - 2. Samenspel tussen ideologie en persoonlijke motieven 216
  - 3. Zichtbare chronologie: een ander verhaal? 219
- IV. Persoonlijke motieven 220
  - 1. Sociaal profiel 221
  - 2. Geld als katalysator 223
  - 3. Een speciaal soort onderduikers 224
  - 4. Ruziestokers, rebellen en avonturiers 225
  - 5. 'Quot capita, tot sensus' 225

DEEL III: IDEOLOGISCHE BEÏNVLOEDING EN WERELDBEELD 227

- 10 IDEOLOGISCHE BEÏNVLOEDING EN WERELDBEELD 229
  - I. Inleiding 229
  - II. De brief als bron 230
    - 1. Samenstelling van het corpus 230
    - 2. De briefschrijvers 235
    - 3. Methodologie 239
  - III. Een officieel discours? 243
- 11 TIJD 245
  - I. Inleiding 245
  - II. Verleden 245
    - 1. Het verleden op twee sporen 245
    - 2. Het volk als band met het verleden 250
    - 3. Helden en momenten 255
  - III. Toekomst 260
    - 1. Geopolitieke aspiraties 260
    - 2. Wat brengt de toekomst? 267
      - a. Geloof in een utopische toekomst 268
      - b. Nabije toekomst niet zo rooskleurig 271
    - 3. Strijd 273

	a. Inzet voor de strijd	275
	b. Leiders van de strijd	278
	4. Afbrokkelende toekomstdromen?	280
IV.	Conclusie	287
12	IDENTITEIT	291
I.	Inleiding	291
II.	Zelfbeeld	294
	1. Voor Führer én Vlaanderen	294
	a. Liever een leuze	294
	b. Eén met Duitsland en de Duitsers	295
	c. 'Sehnsucht' naar de Vlaamse Heimat	299
	d. Volk en Vaderland	301
	e. Twee zijden van één identiteit	305
	2. Leven voor Hitler, sterven voor Christus	307
	3. Soldaten en militarisme	312
	4. Helden en idolen	320
III.	Vijandbeeld	325
	1. Wie is de vijand?	325
	2. Het bolsjewistische monster en andere externe vijanden	329
	a. Rusland, soldaten en bevolking	329
	b. Britten en Amerikanen	337
	3. De 'Anglofielen' en andere interne vijanden	339
	a. Wie niet voor ons is, is tegen ons	339
	b. Omgang met interne tegenstanders	344
	c. Van vriend naar vijand	347
	4. Het rassenvraagstuk	349
IV.	Conclusie	353
13	PERFORMATIVITEIT	357
I.	Inleiding	357
II.	Ieder doet zijn deel	358
	1. 'Snaps is snaps en plicht is plicht'	358
	2. Werken en strijden	361
	3. Naar eigen kunnen en vermogen	364
	4. Ook de vrouw zet zich in	368
III.	Tussen droom en daad	373
IV.	Conclusie	379

DEEL IV: BESLUIT 383

- I. De gewone collaborateur 385
- II. Van motievenclusters tot een nieuwe typologie 386
- III. Het wereldbeeld van de ideologische collaborateur 389
  - 1. Een gesloten netwerk 390
  - 2. Een dubbele identiteit 391
  - 3. Engagement en strijd 392
  - 4. Eeuwige trouw aan de Führer 393
  - 5. Eén volk, één visie, één doel 394
  - 6. Een discours met gaten? 395
- IV. Niet-collaborateurs 397
- V. Een Belgisch verhaal? 399

BIBLIOGRAFIE 401

- I. Bronnen 401
  - 1. Uitgegeven bronnen 401
  - 2. Archief van het Auditoraat-generaal 402
- II. Selectie van de belangrijkste werken 411
- III. Lijst met illustraties 422

DEEL I

INLEIDING

INLEIDING

Onverwerkt verleden, een open zenuw, België is ziek van zijn jaren veertig,¹ het zijn maar enkele uitspraken die aantonen dat de Tweede Wereldoorlog, en dan vooral de collaboratie en de repressie, in België geen afgesloten hoofdstukken zijn. Nog steeds beroeren collaboratie en repressie de publieke opinie. Vlaamsgezinde politici worden door de media met hun neus op het ‘foute’ oorlogsverleden van hun familie gedrukt alsof hun Vlaamsgezindheid daar onlosmakelijk mee verbonden is. Een parlementaire vraag tot heropening van het amnestiedebat doet wekenlang de politieke gemoederen oplaaien en opiniëppen herleven. De resultaten van een onderzoek dat een bekende striptekenaar tijdens de oorlog antisemitische prenten publiceerde, wordt in alle media uitgesmeerd en brengt opnieuw columns en opiniestukken teweeg. De schouderophalende replieken op dat laatste en de ongestoelde verdedigingen als ‘hij moest zijn kinderen toch eten kunnen geven’ of ‘iedereen was toen antisemitisch’² kenmerken niet alleen de Vlaamse houding tegenover collaboratie gedurende de laatste helft van de twintigste eeuw, maar tonen aan dat de vergoelijkte beeldvorming die kort na de oorlog opgang maakte, nog steeds doorleeft.

Die Vlaamse beeldvorming werd lange tijd gedomineerd door een sterke nadruk op de repressie,³ zozeer zelfs dat de oorzaak van die repressie, de collaboratie, vaak grotendeels buiten beeld bleef. De beelden van kaalgeschoren vrouwen, vernielde woningen en collaborateurs in de leeuwenkooien van de Antwerpse dierentuin en de negatieve beeldvorming rond de ‘septemberweerstanders’ vermengden zich met de verontwaardiging over een te zware

---

1 Onverwerkt verleden en Een open zenuw zijn de titels van twee historische werken over repressie en de beeldvorming over de Tweede Wereldoorlog. De uitspraak ‘België is ziek aan zijn jaren veertig’, is de openingszin van *Onverwerkt verleden* (blz. 9). HUYSE, L. en DHONDT, S., *Onverwerkt Verleden, collaboratie en repressie in België, 1942-1952*, Kritak, Leuven, 1991 en DE KEIZER, M. en PLOMP, M. (red.), *Een open zenuw, hoe wij ons de Tweede Wereldoorlog herinneren*, Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 2010. Hoewel dit boek vooral de Nederlandse oorlogsherinnering behandelt, is de titel evenzeer van toepassing op de Vlaamse/Belgische oorlogsherinnering.

2 Verschillende reacties op de artikelen van Humo, Knack, Gazet van Antwerpen, Stripturnhout, Stripinfo.be...

3 Er is ondertussen al heel wat verschenen over de beeldvorming van collaboratie en repressie. Zie voor een uitgebreidere schets AERTS, K., ‘De bestraffing van de collaboratie in België na de Tweede Wereldoorlog. Beeldvorming en onderzoek’, in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, nr. 21, 2009, blz. 55-92, maar ook de hierna geciteerde werken.

en onrechtvaardige strafrechtelijke vervolging. In Vlaamsgezinde kringen, die voor een groot deel zelf in de collaboratie gestapt waren, ontstond meteen na de oorlog de overtuiging dat de repressie een middel was van de Belgische staat om met haar politieke vijanden, de Vlaams-nationalisten, af te rekenen. Bovendien vonden ze de strafmaat buitensporig hoog en onrechtvaardig. Een van de belangrijkste martelaren was Irma Laplasse. Deze boerenvrouw uit Oostduinkerke maakte deel uit van een collaborerend gezin. Tijdens de bevrijding werd haar zoon opgepakt door het lokale verzet. Irma Laplasse liep naar de Duitsers om dat aan te klagen. Die ondernamen daarop een actie die het leven kostte aan zeven weerstanders. Na de oorlog werd Laplasse ter dood veroordeeld en terechtgesteld. De arme vrouw die slechts troost zocht bij een Duitse soldaat omdat haar zoon gevangengenomen was, werd door de Belgische staat vermoord, zo klonk het verbolgen. Die (Vlaamse) rancune tegen de Belgische staat groeide uiteraard eerst in collaboratiekringen. De interneringskampen, waar duizenden mensen die verdacht werden van collaboratie samen zaten, waren broeihaarden voor dit soort ideeën.⁴ Collaborateurs gingen over zichzelf spreken als ‘repressieslachtoffers’, een niet onbelangrijke begripsverschuiving in de naoorlogse beeldvorming. Vanuit die onderdogpositie groeide als het ware een echte subcultuur. Gewezen collaborateurs zochten elkaar op in verenigingen, hun kinderen gingen naar eigen jeugdbewegingen, ze hadden eigen tijdschriften en zelfs politieke formaties.⁵ De vorming van zo’n subcultuur was geen Vlaamse specificiteit maar het gemak waarmee ze uit haar beslotenheid kon treden was dat wel.⁶ Vanaf 1947 kregen de sympathie en de steun voor gewezen collaborateurs een breed maatschappelijk en politiek draagvlak.⁷ Onder de gewezen collaborateurs was immers een mondige intellectuele elite die al snel de pen opnam om de beeldvorming rond collaboratie en repressie te modelleren. Voormalige collaborateurs bleven niet aan de zijlijn van de maatschappij staan, maar ze verschenen ook redelijk snel weer op het politieke toneel. Van collaboratie verdachte of ervoor veroordeelde personen schopten het al vrij snel tot senator, secretaris-

---

4 BEYEN, M., ‘Zwart wordt van langs om meer de Vlaamsgezinde massa’, in: GOTOVITCH, J. en KESTELOOT, C. (red.), *Het gewicht van het oorlogsverleden*, Gent, Academia Press, 2002, blz. 107.

5 VAN GOETHEM, H., ‘De historicus tussen hamer en aambeeld: het collectieve geheugen in België anno 2001, t.a.v. collaboratie, Nieuwe Orde en Jodenvervolgning in 1940-1944’, in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, nr. 9, 2001, blz. 238.

6 BEYEN, M., ‘Zwart wordt van langs om meer de Vlaamsgezinde massa’, blz. 108.

7 BEYEN, M., ‘Zwart wordt van langs om meer de Vlaamsgezinde massa’, blz. 109.

generaal of minister.⁸ Ook binnen de geschiedschrijving kregen – of namen – oud-collaborateurs een forum. De VNV-leider Hendrik Elias schreef na zijn veroordeling het vierdelige werk *Geschiedenis van een Vlaamse gedachte*, dat verschillende keren bekroond werd, en hij was eindredacteur van de *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Ook verschillende andere oud-collaborateurs verleenden hun medewerking aan dit vrij tendentieuze werk. Voorts verschenen ook tal van andere (pseudo)historische werken over de oorlog of de repressie van de hand van oud-collaborateurs.

Gewezen collaborateurs slaagden er dus in hun denkbeelden en hun gecultiveerde zelfbeeld vrij snel en vrij diep vast te haken in het collectieve geheugen én in de historiografie. Deze beeldvorming werd bovendien niet alleen door henzelf maar ook door een brede sympathiserende basis van niet-collaborateurs gedeeld.

In Nederland en Wallonië was de situatie heel anders. Het is tekenend dat wat in België ‘repressie’ genoemd wordt, in Nederland ‘zuivering’ heet. Bij onze noorderburen werden collaborateurs na de oorlog buiten de maatschappij geplaatst. Het Nederlandse volk was tijdens de oorlog voornamelijk ‘goed’ en ‘heldhaftig’ geweest, met enkele ‘foute’ uitzonderingen. Na de oorlog werden gewezen collaborateurs monddood gemaakt. In Wallonië werd lange tijd niet over de collaboratie of de repressie gesproken. Daar leefde het idee dat de collaboratie een Vlaams verschijnsel was geweest en dat de Walen, en de Waalse beweging, vooral tot het verzet hadden behoord.⁹

Dit zelfbeeld van Vlaamse oud-collaborateurs was uitermate vergoelijkend en eenzijdig. Bepaalde elementen van hun motivatie werden uitvergroot, andere geminimaliseerd of zelfs verzwegen, maar het geheel kreeg, door voortdurende herhalingen en variaties op dezelfde thema’s, een coherente, geloofwaardige en aantrekkelijke logica, ook voor buitenstaanders.¹⁰

Zo werd collaboratie vooral vanuit een Vlaams-nationalistisch oogpunt bekeken. De oorzaken van de collaboratie gingen terug tot de Eerste Wereldoorlog

---

8 Jozef Custers was in 1949 al senator voor de CVP en later minister van Volksgezondheid en Gezin, Hector De Bruyne werd senator voor de Volksunie en minister voor Buitenlandse Handel, Victor Leemans (CVP) zetelde eveneens in de Senaat en in het Europees Parlement en Oswald Van Oothenhem was senator voor de Volksunie. AERTS, K., ‘De bestraffing van de collaboratie in België na de Tweede Wereldoorlog’, blz. 63.

9 AERTS, K., ‘De bestraffing van de collaboratie in België na de Tweede Wereldoorlog’, blz. 55-59.

10 BEYEN, M., ‘Zwart wordt van langs om meer de Vlaamsgezinde massa’, blz. 113.

en het interbellum. Tijdens de Eerste Wereldoorlog hadden Vlaamse soldaten, onbegrepen door hun Franstalige officieren, hun leven geofferd voor een Belgische staat die hen geen rechten gunde en hun offers niet erkende.

Gedreven door onze idealistische drang naar rechtvaardigheid namen we geestdriftig deze idealen [‘nooit meer oorlog’, ‘nationale rechtvaardigheid’ en ‘sociale rechtvaardigheid’ – volgens de auteur de idealen van de frontsoldaten uit de Eerste Wereldoorlog] over en geloofden we dat het de levenstaak van onze generatie zou worden om samen met de oud-strijders en onder hun leiding deze idealen te verwezenlijken,¹¹

zo schreef gewezen collaborateur Jos Van Dingenen in 1970 in *Broederband*.

Ook na de oorlog, tijdens het interbellum, bleef België de Nederlandstaligen discrimineren. Het was de schuld van de onachtzame Belgische staat die geen oor had naar de Vlaamse verzuchtingen, dat Vlamingen hun heil moesten gaan zoeken bij de Duitsers. Zeker nadat in mei 1940 Vlaams-nationalistische kopstukken waren opgepakt en naar Frankrijk gevoerd, hadden de Vlamingen geen vertrouwen, geen band meer met de Belgische staat. De hele collaboratie door hadden collaborateurs gehandeld vanuit hun liefde voor het Vlaamse volk. Oorlogsburgemeesters en andere VNV-leden die politieke posten hadden ingenomen, hadden op die manier een dam gevormd tegen de échte nazi's. Ze hadden een 'soort weerstand' gevoerd 'tegen alle mogelijke imperialismen vanwege de Duitsers ten einde de zelfstandigheid en de eigen aard van het Vlaamse volk zo goed mogelijk te beveiligen in de conjunctuur van een Duitse zegepraal'.¹² In herinneringsgeschriften werden kleine conflictjes met de Duitsers dan ook zodanig uitvergroot alsof de collaborateur in hoogsteigen persoon het Vlaamse volk van een verschrikking behoedde. Zij die zich níét terugtrokken uit de collaboratie naarmate de oorlog vorderde of zij die níét tegen de Duitsers aageerden, werden geprezen om hun verantwoordelijkheidsgevoel:

Staf de Clercq en later zijn opvolger Elias blijven ondanks alles, ondanks alle gevaren ook vanwege de Duitsers waarvan zij zich beslist bewust waren, de strijd om het politieke bestaan zelf voortzetten. Wie nu, zoveel later, over dit onbegrijpelijke nadenkt, krijgt ten slotte een diepe en dankbare bewondering voor de trouw waarmee deze lei-

¹¹ VAN DINGENEN, J., 'Waarom wij collaboreerden', in: *Broederband*, nr. 11-12, nov-dec 1970, blz. 4.

¹² Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond Antwerpen, *Beschouwingen nopens de repressie en epuratie*, blz. 3-4, geciteerd in: BEYEN, M., 'Zwart wordt van langs om meer de Vlaamsgezinde massa', blz. 114.

dende mensen op hun post zijn gebleven. [...] Na het overtuigde en betrouwende begin der eerste jaren was een terugweg in de eindjaren, waarin men geen uitzicht meer had en zich bedrogen voelde, niet meer mogelijk. Maar het feit dat zij, die leiding hadden gegeven, ook hun verantwoordelijkheid bijna allen hebben gedragen, heeft een onschatbare waarde.¹³

Het enige wat deze Vlamingen verweten kon worden was dat ze misschien te naïef waren om hun belangen door de Duitsers te laten behartigen of dat ze zich zonder te weten met wie ze zich inlieten, lieten verleiden door de volkse retoriek van de Duitse bezetter. Dat verzekeren gewezen collaborateurs ons immers ook in hun biografieën: van de kampen was toen niets bekend. De geschiedenis mag men niet hineininterpretieren. We wisten toen niet wat we nu weten. Het ware gelaat van de nazi's had zich tegenover deze rechtschapen collaborateurs niet getoond. De idealistische Vlaming die door de Duitsers in de luren werd gelegd is dan ook een vaak terugkerend cliché. Ook de oostfronters, aan wie werd beloofd dat ze in Vlaamse eenheden met Vlaamse officieren zouden kunnen dienen, werden door de Duitse legerleiding verraden toen bleek dat ze gewoon in de Duitse oorlogsmachine werden ingezet. Die oostfronters grepen na de oorlog vaak terug naar het anticommunisme als motief om hun dienstneming te verklaren. Dat kon in volle Koude Oorlogstijd natuurlijk op begrip rekenen en het katholieke Vlaanderen voelde mee met deze jonge katholieken die tegen het goddeloze bolsjewisme waren gaan vechten. Opnieuw een gevestigd cliché. Nationaalsocialistische motieven of Nieuwe Orde-gezindheid werden daarentegen verzwegen. De collaboratie was eerder een emotionele aangelegenheid geweest, waarbij Vlamingen zich engageerden uit liefde en trouw voor hun Volk; ze was niet geïnspireerd door een ideologisch project.¹⁴ Mocht in publicaties of tijdens speeches dan toch een nationaalsocialistisch discours gebezigd worden, dan was dat louter oppervlakkig en opportunistisch, om zich van Duitse steun te verzekeren. Het had geen invloed op de Vlaamse zaak die door de collaborateurs behartigd werd.¹⁵

In memoires en herinneringsgeschriften werd ook vaak handig met termen gegoocheld en werden rollen omgedraaid. De woorden 'verzet' en 'weer-

13 NEMROD, *Het feest van de haat: kollaboratie, verzet, repressie, amnestie*, Werkgemeenschap voor Recht en Vrijheid, Diksmuide, 1966, blz. 51-52.

14 BEYEN, M., 'Zwart wordt van langs om meer de Vlaamsgezinde massa', blz. 115.

15 DE WEVER, B., 'Van wierook tot gaslucht. De beeldvorming over de Vlaams-nationalistische collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog in de Vlaamse historiografie', in: ART, J. en FRANÇOIS, L. (red.), *Docendo Discimus, Liber Amicorum Romain Van Eenoo*, Gent, 1999, blz. 608.